

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Анелия Александрова Касабова,
Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН,
за материалите, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност
„доцент” по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за
културата (Българска етнология. Народна медицина)
за нуждите на катедра „Етнология“, ИФ на СУ „Св. Климент Охридски”

За участие в обявения от СУ „Св. Климент Охридски“, Исторически факултет, конкурс за доцент (ДВ от 28. 06. 2022 г.) е подал документи единствен кандидат – главен асистент д-р Виолета Калинова Коцева-Попова. Материалите и документите на д-р Виолета Коцева-Попова отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и на Правилника за приложение на ЗРАСРБ на СУ „Св. Климент Охридски“. За конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент“ се отчитат публикации от периода след заемането на академичната длъжност „главен асистент“ (2011 г.): 2 монографични изследвания, едното от които се основава на дисертационния труд, но преработен и разширен вариант; 7 съставителства; 21 публикации в академични издания, две от които в съавторство. Не малко са участията ѝ с текстове в учебници (3) и учебни помагала (3).

Д-р Виолета Коцева-Попова има натрупан богат проектен опит – за периода от 2011 г. до 2022 г. е участвала в 11 колективни научни проекта, на два от които е ръководителка. Участва в отговорни звена на национално ниво – Национална комисия „Живи човешки съкровища“, Национален съвет по нематериално културно наследство към ЮНЕСКО. Член е на редакционната колегия на Годишник на СУ "Св. Климент Охридски" - Исторически факултет и на сп. *Терени*.

Д-р Коцева-Попова е университетска преподавателка с висок авторитет, води 7 самостоятелни лекционни курса към катедра „Етнология“; научна ръководителка е на две дипломни работи; в два проектни периода (2013-2015 г. и 2016-2018 г.) е академичен наставник в „Студентски практики“; през 2021-2022 г. ръководи „Семинар за докторанти и млади учени: академични траектории“. Компетентна и отговорна етнологка, д-р Коцева-Попова е била гост-лекторка към Университета в Рига, Латвия и към Университета в Регенсбург, Германия с тема *Народната медицина в България в началото на XXI в.*

Представените за участие в конкурса публикации са в областта на важни и разнообразни научни теми. Най-общо могат да бъдат обособени няколко проблемно-тематични кръга – даряване и дарителски практики, мобилност и идентичности, спорт и идентичност, преподаване на етнология и формиране на компетенции за работа в интеркултурна образователна среда. Основните интереси на д-р Коцева-Попова са в областта на медицинската антропология. В това тематично поле се вписват двете монографии – „*Честита баня!*“ *Етнологски поглед към хигиената на българите*. София 2012 г. и хабилитационният труд *Лечители и лечителски практики в началото на XXI в. Етнологско изследване*. София, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, 2022, както и 11 публикации в академични издания.

С монографията *Лечители и лечителски практики...* д-р Коцева-Попова си поставя за цел „да открие механизмите, по които традиционната и академичната биомедицина успяват да съжителстват и да се съизмерват в условията на синхронно успоредно съществуване, а често и взаимно допълване.“ (с. 8) Хронологичният обхват на изследването обхваща десетилетията на т.нар. преход от 1989 г. до днес, акцентът е върху лечителите и лечителските практики в началото на XXI в. Авторката обосновава, че с *лечители* определя баячки, гледачки, енергетици.

Изследването е етноложко, основано на теренни изследвания, проведени основно в периода 2014 – 2019 г. в широк регионален обхват Странджа, Сакар, Централни (Средни) Родопи, Източна Стара планина, отделни региони от Североизточна, Северозападна България и средна Западна България. Както сполучливо определя д-р Коцева-Попова като изследователка тя се е движила по „пътеките на „здравното номадство“ (с. 24). По тези нелеки пътеки авторката е разговаряла, наблюдавала и записала обреди и практики от над 80 лечители, теренните ѝ изследвания са в голяма степен и „включено наблюдение“. Наблюдение с уважение и зачитане на личното пространство на респондентите, което намира израз в споделените с доверие наративи. Обоснован е изборът на д-р Коцева-Попова да анонимизира събеседниците си въпреки даденото от тях съгласие да бъдат записвани.

Книгата е структурирана в увод, четири глави и заключение, като преходите са плавни, авторката представя комплексните народни вярвания и практики за лечение, определя основните елементи в житейските разкази на лечители, баячки, гледачки, енергетици. В анализите си авторката отчита категориите пол, възраст, социално положение, етническа принадлежност, подчертава значението на религиозността. Това ѝ дава основание да изведе устойчивите характеристики в образа на лечителя: консервативност, но и динамика. Традиционните лечители отстояват сакралност и тайнственост на практиките си, но успоредно, определено от необходимостта да са алтернатива на биомедицината, развиват нови знания и умения.

Отделна глава е посветена на религиозните действия и магическите практики. Авторката скицира различните догматични обосновки за здравето и лечението в източното православие и в исляма, проследява преплитането на елементи от различни направления в християнството и исляма. Като насочва към водещи изследователи на религиозността и въведените от тях термини като *алтернативна религиозност*, *религиозна експертиза*, *секуларно поклонничество*, *утилитарна сакралност* и др., д-р Коцева-Попова извежда открояващата се връзка с религията и вярата в наративите на лечители. Тази връзка е демонстрирана чрез избора на думи, места, образи и символи, които често са различни от каноничните измерения на религията.

Анализите преливат в увлекателно написано повествование, в което д-р Коцева-Попова прави множество „отклонения“ – за детството като историческа категория и развитието на отношението към децата; за значението на писаното слово; за обичая *грамада*; за грижата и грижовната професия и др. Всяко „отклонение“ съдържа и историографски преглед и набелязване на основни теории. Разбира се, при такъв подход е трудно да се

постигне изчерпателност и пълнота, но е приносно разширяването на рамката, поставянето на лечителските практики в комплексен контекст.

В последната глава, *Традиционната и научната медицина в съвременността – конкуренти или необходими съседни?*, д-р Коцева-Попова разглежда социално-икономическата и политическа рамка, която обуславя обръщането към определени модели на реакция със селективно подбрани елементи от традиционната култура. „Кризисната ситуация“ на прехода, здравните реформи и преминаването към здравноосигурителна система, при които здравето се превръща в стока, водят, според авторката, до „преминаване от света на научната медицина в този на народната, и обратното“ (с. 158).

Тази глава е интересна с насочването към промени в отношението към народната медицина през 1970те години благодарение на Световната здравна организация и препоръките, приети на конференцията през 1978 г. в Алма Ата, да се обърне внимание на традиционните медицински практики и по възможност да се включат части от тях в националните здравни системи. Тук идва и моята препоръка: конференцията на СЗО през 1978 г. е във водещата социалистическа държава СССР, социалистическите държави са членове на СЗО, участват активно в дейността ѝ. Приносно е поставянето на въпросите в глобален план, но това предполага и по-диференцирано разглеждане на социалистическия период. Д-р Коцева-Попова има задълбочено проучване на здравните политики през първата половина на XX век, хабилизационният труд очертава плътна картина на народни лечители и лечителски практики през последните три десетилетия. Ако се обърне към втората половина на XX век ще запълни получената се „празнина“, ще допринесе за по-пълното разбиране, а не шаблонизиране на „комунистическия режим“. В хабилизационния си труд д-р Коцева-Попова привежда редица примери, включително добре избраните *case studies*, които съдържат множество податки за по-нюансиран анализ на развитието в областта на народната медицина и отношението към народните лечители и през периода на държавен социализъм.

Разбира се, това е само препоръка, в никакъв случай не омаловажава приносите на д-р Коцева-Попова, която се насочва към важни изследователски въпроси, показва сложността им, разширява познанията, провокира дебат и стимулира към следващи изследвания.

Изследванията на д-р Коцева-Попова са оригинални, на високо научно ниво, съответстващо на изискванията за хабилизация. Като имам предвид както научните публикации, така и преподавателската и организационна дейност на д-р Виолета Калинова Коцева-Попова, убедено гласувам положително за нея и горещо препоръчам същото на почитаемите членове на уважаемото Научно жури към катедра „Етнология“, Исторически факултет, СУ „Св. Климент Охридски“.

София, 10.10.2022 г.

Анелия Касабова